

NYUGAT REPERTÓRIUM

Összeállította: Galambos Ferenc. Bp. 1959, Akadémiai Kiadó. 571 p. Irodalomtörténeti Bibliográfiák 1. Szerkeszti: Kemény G. Gábor

Korunk irodalma s a napról napra növekvő sajtó szinte áttekinthetetlen betűtengere elengedhetetlenül szükségessé teszi, hogy a tudományos tájékozódás érdekében szakembereink időszaki vagy éves bibliográfiák összeállításával adják meg azt a segítséget, amely nélkül ma már majdnem lehetetlen eligazodnunk a különböző kiadványok, folyóiratok és napilapok közleményei között. — Az 1955-ig megjelent éves bibliográfiák, a Magyar Nemzeti Bibliográfia és a Magyar Folyóiratok Repertórium, ha nem is mindenkor megnyugtató teljességgel, de nagy vonalakban megoldják a felszabadulásunk utáni publikációk bibliográfiai regisztrálását.

Az 1945 előtti kiadványaink és sajtóközleményeink azonban egy-két kisebb összefoglalótól eltekintve szinte teljes egészükben „fehér foltot” jelentettek ilyen szempontból irodalomtörténeti feltáró munkánk területein. A Magyar Tudományos Akadémia Irodalomtörténeti Intézete tehát felbecsülhetetlen értékű és jelentőségű munkába kezdett, amikor az Irodalomtörténeti Bibliográfiák sorozat megindításával elhatározta XX. századi irodalmunk legfontosabb területeinek pontos felmérését, „feltérképezését”.

Tudományágunk kutatói ma már tisztázták, hogy a legnagyobb múltra visszatekintő irodalmi folyóiratunk, a *Nyugat* és a köréje csoportosuló körök nem mindig, s főleg a húszas évek végétől nem képviselték a magyar irodalom fejlődésének fő vonalát. József Attila és az ő költői-írói attitűdjét valló kortársak nagyon kismértékben vagy egyáltalán nem jutottak nyilvánossághoz a *Nyugat* hasábjain. Nem azért, mert színvonalban nem érték volna el a folyóirat többi közleményét, hanem, mert művészetük osztályharcos meghatározottsága más nyilvánossággal és más közönséggel kereste a közvetlen kapcsolatot.

Nem tagadható, hogy kezdeményezéseik gyakran csak kisebb kiadványokig és rövidéletű folyóiratokig jutottak el, s egészükben véve, osztályhelyzetüknél és irányzatosságuknál fogva bizonyos mértékű elszigeteltség és a nyilvánosság hiánya jellemezte helyzetüket. — Nem meglepő tehát, hogy ilyen körülmények között, bár nem képezte a magyar irodalom fő vonalát, a *Nyugat* jelentette mégis a felszabadulásunkat megelőző évtizedekben a magyar irodalom fő fórumát, s terjedelmében és minőségében is legrepresentatívabb vállalkozását. — Az 1908-tól 1941-ig fennálló folyóirat 33 évfolyamának közel 800 száma az irodalomtörténelem számára szinte nélkülözhetetlen adatok ezreit tartalmazza (a repertórium felvételeinek száma jóval meghaladja a tízezret), melynek rendszerezése, mivel XX. századi irodalmunk egyik legjobban kutatott területét teszik áttekinthetővé, már évtizedek óta sürgős volt, s ma már halaszthatatlan feladattá változott.

A kötet összeállítóinak: Galambos Ferencnek és Pók Lajosnak a munkáját, amely közel maradéktalan teljességgel tett eleget e sürgető szükségszerűségnek, tehát egyértelmű tudományos eredménynek és egyéni érdemnek kell elismernünk.

A repertórium nemcsak magával a *Nyugattal* foglalkozik. A kötet mellékleteként rendszerbe foglalja a folyóirat „előzményeinek”, a *Magyar Géniusznak* (1902—1903), a *Figyelőnek* (1905) és a *Szerdának* (1906), valamint 1941

utáni folytatásának, a *Magyar Csillagnak* (1941—1944) évfolyamait is, hiszen az így feldolgozott adatok tulajdonképpen a lap elő- és utóéletét mutatják be. — A szerkesztésnek ezt a helyes érzékkel megnyilvánuló történelmi szemléletét tapasztaljuk az egyes feldolgozások előtti bevezetőikben is, amelyek rövid összefoglalóban adnak számot a kiadványok létrejöttéről, irányzatáról, szerkesztőinek személyéről, íróinak köréről stb. E sajtótörténeti bevezetők nagyban növelik a kötet áttekinthetőségét és használhatóságát.

Az egyes folyóiratok feldolgozásain belül az anyag tíz fejezetre tagozódik. Az első fejezet a szépirodalmi részt foglalja magába műfajok szerinti felosztásban. A második fejezet az irodalomelmélet és irodalomtörténet kérdéseit tárgyalja, előbb az általános jellegű, majd az egyes írókra vonatkozó közleményeket. A hátralevő nyolc fejezet a nem irodalmi jellegű publikációkat tartalmazza az Egyetemes Tizedes Osztályozás beosztását követve az anyag további elrendezésében. — A repertórium felépítése tehát voltaképpen a hagyományos irodalmi bibliográfiák és a decimális osztályozás rendszerének kombinációját képezi. E beosztás feltétlenül előnyére válik, hiszen irodalmi folyóiratok feldolgozásáról lévén szó, teljesen jogos a szerkesztőknek az az elgondolása, hogy a kötet gerincét képező anyagot kiemeljék az Egyetemes Tizedes Osztályozás sorrendjéből, s a saját rendszerük elejére tegyék. Nem tudunk azonban egyet-érteni egyes bírálóknak azzal a kívánságával, hogy a továbbiakban a társadalomtudomány, a filozófia és a művészet szakcsoportjait is kiemeljék (az irodalom mögé), s ezáltal teljesen felborítsák a decimális rendszernek könyvészeti körünkben már véglegesen meggyökeresedett sorrendjét.¹ A *Nyugat repertórium* beosztása, véleményünk szerint, meglévő formájában is megfelelően simul a folyóirat anyagához, ezen a téren példaképpül szolgálhat az irodalomtörténeti bibliográfiák további kiadványai számára.²

Röviden érinteni kívánjuk a kötet további, kisebb egységenkénti felosztását, s egyben néhány apróbb észrevételt is szeretnénk tenni a részletes bontást illetően. Mint mondtuk, a második fejezetet az irodalomtörténet képezi. Ez az anyag a további részekre tagozódik: a) irodalomelmélet, általános és összehasonlító irodalomtörténet, b) a magyar irodalom története, s végül c) a külföldi irodalmak története. Ezen belül a magyar irodalom története még további alcsoportokra: általános részre és egyes írókra osztódik. Az általános részen belül a kritika, a műfajok, a sajtó és az irodalompolitika egyes kérdései kerülnek rendszerezés alá. A külföldi irodalmaknál a közlemények kis száma miatt az általános rész nem tagolódik tovább. — A fent jelzett irodalomelméleti alfejezet és a magyar irodalomtörténet általános kérdései között, véleményünk szerint, nincs eléggé határozottan meghúzott határvonal. Egyes felvételek, amelyek az egyikben szerepelnek, minden további nélkül átvihetők vagy felcserélhetők a másik csoportban levőkkel. A magyar irodalomtörténet általános részében pl. szerepel egy sajtórovat: folyóiratok címen.³

¹ L. PÁLVÖLGYI ENDRE: Új szakmai Kiadványok. A könyvtáros, 1960. 1. sz. 31—32. p.

² Kérdéses azonban, hogy a hazai munkásirodalom, valamint a Szovjetunióbeli emigránsirodalom folyóiratainak feldolgozásánál, mivel azokban egészen más arányban és súllyal keveredik az irodalmi és a vegyes, főleg politikai anyag, használható lesz-e a decimális rendszernek ilyen mérvű bibliográfiai felhasználása. Véleményünk szerint, a felvételek minőségétől és mennyiségétől függően a kötet jövő szerkesztői jogosan kereshetnek az anyagukhoz jobban alkalmazkodó felosztást.

³ Van magának a *Nyugatnak* és az egyéb folyóiratoknak is külön-külön egy-egy arovata.

A vele rokon könyvkiadói kérdések, pl. sorozatok összefoglalói, azonban az irodalomelméletnél találhatóak.⁴ Ugyanígy az előbb említett résznél (a magyar irodalomtörténet általános kérdéseinél) vannak, mint már jeleztük, a műfaji, verstani és stilisztikai csoportok, amelyekhez szervelesen illeszkednének a fordításra vonatkozó publikációk is. Ezek azonban ismét csak az első alfejezetben, az irodalomelméletnél szerepelnek.⁵ Ha viszont a fordítás problematikája itt szerepel, ugyanilyen alapon megkívánhatná a könyv használója, hogy a stílus és verstani kérdésekről is itt olvasson. — A következő kötet szerkesztésénél, véleményünk szerint a felvetett problémaköröket pontosabban kellene helyükre tenni.

S ha már a kifogásoknál tartunk, meg kell mondanunk, hogy az irodalomelmélet fejezetben erősen hiányoljuk a felvételek részletesebb bontását. A csoporton belül ugyanis irodalompolitikai, általános esztétikai, könyvkiadói és egyéb kérdések kerülnek egymással egy sorba.⁶ Kissé nagyobb részletességgel pontosabb és a lényeges problémákat jobban kiemelő beosztást sikerült volna a kötet összeállítóinak elérnie.

Külön kérdésként szeretnénk beszélni az ún. „apró bírálatokról”. E rövid, néhány soros értékelések a magyar irodalom történetének általános részében szerepelnek a „gyűjteményes és névtelen művek kritikái, csoportos kritikák” címszava alatt. Irodalomtörténeti értékük természetesen nem mérhető az aláírással és részletes kritikáékival, de ha már felvették a kötetbe, véleményünk szerint, nem ömlesztett, folyamatos felsorolásban kellett volna rendszerezni. Sem a kiadónak, sem a bibliográfia összeállítójának nem kellett volna sajnálniuk azt a pár oldalt, amely ezen adatok (köztük akad olyan is, amely csak ilyen formában tartalmaz utalást egyes írókra)⁷ könnyebben kezelhető és használható rendszerezését szolgálta volna, hiszen jelenlegi kronológikus formájukban még az egyes folyóiratszámok sincsenek egymástól elkülönítve.⁸

A továbbiakban a bibliográfia egyes címfelvételeiről szeretnénk szólni. — Nem volt ugyan módunkban végiglapozni minden adatot, de a már megvizsgáltak kisebb száma után is megállapíthatjuk, hogy a felvételek pontosak; elírással nem találkoztunk, évfolyam, kötet- és lapszámjelölésük rövid s kifejező. Az annotációk igen sok helyütt részletesekek, precízek. Különösen példásnak mondható e téren a magyar irodalomtörténeti rész általános kérdéseinek alcsoportja. Más helyek azonban azt mutatják, hogy a címfeltevő nem minden esetben érezte szívügyének adatainak részletes megmagyarázását. Pl. Babits Mihály: Két fejezet „Az európai irodalom történeté”-ből. 1935. I. 407—413. p. Felvetődik az olvasóban: vajon melyek azok a fejezetek? — Vagy: Földi Mihály: Külföldi folyóiratokból. 1918. II. 605—608. p. — Ismét kíváncsiak vagyunk, vajon melyekből?⁹ Nem is szólva Schöpflin színi-

⁴ L. pl. SCHLÜTZENBERGER LAJOS: A kultúra nagyjai. 1922. 151—152. p.

⁵ Pl. HORVÁTH HENRIK: Jegyzetek a versfordításról. 1931. I. 228—235. p.

⁶ L. pl. MOHÁCSI JENŐ: A Pen Club jelentősége. 1930. II. 874—875. p. — R[IEDL] F[RIGYES]: Az irodalom és társadalom. 1921. II. 157—158. p. — Cs. SZABÓ LÁSZLÓ: Officina könyvtár. 1941. 574. p. stb. adatok tagoltság nélküli egymás mellé helyezését.

⁷ Pl. REININGER JÓZSEF: Hozsánna ember c. verseskötetének ismertetése (1930. I. 236—237. p.) Reiningerre schol máshol nem történik utalás. Erről az adatról is csak a kötet végén levő mutatóból értesülünk.

⁸ Hasonló kifogással élünk Babits Mihálynak a Könyvről könyvre című kritikáinak közlése ellen. Igaz ugyan, hogy ezek már szerepelnek a vonatkozó egyes írók alatt is, de ilyen ömlesztett formában, éppen szerzőjük neve alatt — egyszerűen áttekinthetetlenek s nehézkesen használhatóak.

⁹ Mindkét adat a kötet 114. oldalán.

kritikáiról, amelyek között ilyen címeket találunk: Két új magyar egyfelvónásos a Kamaraszínházban. (1926. I. 841—842. p.), Szezon vége. (1926. I. 1107—1109. p.), Szeptemberi bemutatók (1927. II. 501—506. p.) stb. stb.¹⁰ A felhozott példák ugyan a kisebbséget jelentik a jól magyarázott adatok hosszú sorai közt, azonban a jövőben ilyen téren is nagyobb tökélyre és teljességre kell igyekeznünk.

A kötet annotációs rendszerének igényességére való törekvését tükrözi egyébként az az általában jól megvalósított elv is, hogy a többféle vagy több szerzőre vonatkozó felvételt minden szerzőnél és minden témánál feltüntesse az összeállítás. Pl. Horváth János: Magyar ritmus c. könyvének ismertetése szerepel a magyar irodalom általános részében a verstan csoportjánál, de megtaláljuk a szerző neve alatt is. Meg kell azonban jegyeznünk, hogy az egyes cikkeknek ezt a részletes feltárását sajnos nem minden esetben sikerült elérniük a kötet összeállítóinak. Már az eddig megjelent hírlatok is rámutattak az anyagbeosztás e fogyatékoságaira.¹¹ Így mi is csak néhány példával hozunk fel bizonyítékokat amellest,¹² hogy az irodalomtörténeti bibliográfiák következő kötetekben nagyobb gonddal és következetességgel kell a felvételek szerzőnkénti analitikus bontását elvégezni.

A *Nyugat* repertórium sajtófogadtatása néhány elvi vonatkozású kérdést is felvetett. A könyvtáros kritikus¹³ pl. kifogásolta, hogy az általános részek tárgyi csoportosítása igen egyszerű, nem ad módot — úgymond — olyan fontos kérdések irodalmának áttekintésére, mint amilyen pl. az expresszionista költészet, az irodalom irányzatosságának a kérdése stb. Mások hiányolták, hogy a kötet nem eléggé tagoltan, írói csoportok szerint állította össze az egyes szerzők közleményeit. — Fenti kifogások felvetik a bibliográfus szerepének és munkája elvi megalapozottságának a kérdését. Valóban igaza van a kritikusoknak és egész irodalmi közvéleményünknek, amikor helyteleníti az egyes bibliográfusok szűk és mechanikus praktícizmusát s a repertóriumoktól mélyebb, elvszerűen csoportosított beosztást vár. Ugyanakkor azonban, s ebben úgy hisszük nemcsak saját véleményünknek adunk kifejezést, nem helyes, ha az ellenkező véletbe esünk, s már a bibliográfustól várjuk el azt, amit majd az irodalomtörténet elemző és elvi értékelő munkájának kell elvégeznie. Amíg nincs megírva pl. a *Nyugat* részletes története, írói mozgalmairól és csoportosulásairól sem lehet bibliográfiailag megformált felsorolást adni. Ugyanígy: amíg a magyarországi modernista irányzatok szerepe és irodalmi határai nincsenek megvonva, nem várhatjuk el azt a munkát a repertórium összeállítójától. Ami azonban a sorozat eljövendő kötetét illeti, már igen valószínű, hogy azokban ezen a téren is bizonyos változást és beosztásbeli differenciáltságot várhatunk.

¹⁰ Vitatható az un. „Bemutatók” annotációk nélküli folyamatos közlése is, amelyre sovány vigasz a kötet összeállítóinak az a megjegyzése, hogy „részletezését l. egyes írók alatt.” (399. p.)

¹¹ L. A Könyvtáros már idézett cikkét.

¹² ILLYÉS GYULA: Húsz riport bemutatja a világot. [Vita Gide riporterként való szerepeltetése körül] 1937. I. 162. p. — A felvétel csak a magyar irodalom kritikái között szerepel, Gide neve alatt nem. (121. p.) — GÁBOR IGNÁC: Az ó-germán vers és az ősi magyar ritmus. 1911. I. 685—690. p. Csak a verstan címszava alatt található, a német irodalom általános kérdéseinél nem. (122. p.) — ILLYÉS GYULA: Új verseskönyvek. [A legújabb líráról Székács György, Szendrő József, Erdőházi Hugó, Zsíkó Gyula, Bárdosi Németh János, Szabó Sándor meg nem nevezett kötetei és Tanka János Napsütésben c. könyvével kapcsolatban.] 1933. II. 83—87. p. — A felsoroltak egyikénél sem szerepel a kritika.

¹³ L. l. jegyz.

Több helyütt felhozott apróbb kifogásaink és megjegyzéseink talán kissé túlzottan a kritika és a fogyatékoságok kiemelését eredményezték, bár ilyen kép kialakítása mindennél távolabb állt szándékunktól. Ha így cselekedtünk, ezt csakis az irodalomtörténeti bibliográfiák formájának további csiszolása érdekében tettük, s éppen ezért ismertetőnk befejezéséül szeretnénk még egyszer hangsúlyozni: a *Nyugat repertórium* megjelenése irodalomtudományunk kiemelkedő eseménye és jelentős értéke. Történeti felfogása, áttekinthető felosztása és anyagcsoportosítása, valamint címfelvételeinek pontossága — mintája, sőt prototípusa lehet jövő irodalomtörténeti bibliográfiáinknak. Természetesen, a sorozat első kötetéről lévén szó, kidolgozásában: az egyes annotációkban, illetve hiányukban, valamint az általános részek részletesebb bontásában — vannak még kisebb egyenetlenségek, de ezek kiküszöbölése nem jelent különösebb akadályt a sorozat következő kiadványaiban, amelyek ilyenformán irodalomtörténet-kutatásunk tökéletes és nélkülözhetetlen segédkönyveivé válhatnak.

Huszedik századi irodalmunk számtalan területe vár még igen gyors és igen sürgős feltárássra: a már évtizedek óta feldolgozatlan hazai munkásirodalom, a nyugati és Szovjetunióbeli emigránsírók kiadványai, folyóiratai, a romlásnak és feledésnek legjobban kitett évkönyvek és emlékkönyvek, a szomszéd népek és a világirodalom egyéb területeinek hazai fogadtatását összefoglaló gyűjtemények szakszerű és a korszerű kívánalmaknak megfelelő színvonalú feldolgozása csak a kutatók szervezett és lelkes támogatása mellett válhat lehetőségből valósággá. S hogy ez a kívánság és szükséglet realizálható és lehetséges — arra a *Nyugat repertórium*a a legszebb bizonyíték.

Botka Ferenc